

**JAMOAT TRANSPORTI FAOLIYATINI TUMAN
MARKAZLARIDA YO'LGA QOYISH. HAZORASP TUMANI MISOLIDA**

Bobaxonov Mashxurbek Maqsud o'g'li

Toshkent Davlat Transport universiteti, tayanch doktorant PhD

mashxurbekbobaxonov99@gmail.com, +99897-757-47-98

Olloyorov Muhiddin Ulugbek o'g'li

Toshkent davlat transport universiteti, magistr

olloyorovmuhiddin0099@gmail.com,

+99897-007-66-55

Annotatsiya: *Hazorasp tumanida jamoat transporti yo'nalishlari tashkil etildi. Xorazm viloyati Transport boshqarmasi tomonidan tuman markazini chakki hududlar bilan bog'lovchi bir necha yo'nalishlarda muntazam avtobus qatnovlari yo'lga qo'yildi: "Shark Yulduzi – Hazorasp buyum bozori", "Tug'ruqxona – Hazorasp buyum bozori", "Yangibozor – Hazorasp buyum bozori" yo'nalishlari. Yo'nalish sxemalari Yangibozor, Karvak, Ovshar, Muxomon, Sanoat qishloqlaridan o'tadigan tarzda tuzilgan bo'lib, bu orqali aholi markazga oson yetib olish imkoniga ega bo'ldi. Maqolada bu tajribaning samaradorligi tahlil qilinadi, kamchiliklar aniqlanadi va tuman markazlarida jamoat transportini tashkil etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *jamoat transporti, tuman markazi, avtobus yo'nalishlari, Hazorasp tumani, transport sxemasi*

Аннотация: *В Хазараспском районе были организованы маршруты общественного транспорта. Управлением транспорта Хорезмской области запущены регулярные автобусные рейсы, связывающие центр района с отдалёнными территориями: «Шарк Юлдузи – Хазараспский вещевой рынок», «Роддом – Хазараспский вещевой рынок», «Янгибазар – Хазараспский вещевой рынок». Схемы маршрутов проложены через сёла Янгибазар, Карвак, Овшар, Мухамон и Саноат, что обеспечило населению удобный доступ в*

центр района. В статье анализируется эффективность данного опыта, выявляются недостатки и разрабатываются рекомендации по организации общественного транспорта в районных центрах.

Ключевые слова: общественный транспорт, районный центр, автобусные маршруты, Хазараспский район, транспортная схема

Abstract: Public transport routes have been established in Hazorasp district. The Khorezm Regional Transport Department has launched regular bus services connecting the district center with remote areas: “Shark Yulduzi – Hazorasp Goods Market,” “Maternity Hospital – Hazorasp Goods Market,” and “Yangibozor – Hazorasp Goods Market.” The routes pass through the villages of Yangibozor, Karvak, Ovshar, Mukhomon, and Sanoat, providing residents with easier access to the district center. This article analyzes the effectiveness of this initiative, identifies shortcomings, and develops recommendations for organizing public transport in district centers.

Keywords: public transport, district center, bus routes, Hazorasp district, transport scheme

Kirish

Jamoat transporti tuman markazlarining integratsiyasi va aholining harakatchanligini yaxshilashda asosiy vositadir. O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda jamoat transporti tizimini isloh etishga yo‘naltirilgan qarorlar qabul qilingan. Xorazm viloyatida “Xorazm Yo‘lovchi tashishni monitoring va nazorat qilish” davlat muassasasi tashkil qilinib, avtomatlashtirilgan dispetcherlik xizmatlari yo‘lga qo‘yildi [2]. Hazorasp tumani shular bilan uzviy bog‘liq holda, o‘ziga xos yo‘nalishlar asosida transport xizmatini yo‘lga qo‘ydi [1].

Tahlil va muhokama

Mazkur bo‘lim Hazorasp tuman markazlarida jamoat transportini tashkil etish bo‘yicha tahliliy asoslarni keng yoritadi. Ma’lumotlar uch asosiy manbadan olinadi: Hazorasp tumani aholi statistikasi (Xorazmstat) [1], Mintransport.uz portali orqali e‘lon qilingan yangi avtobus yo‘nalishlari va qatnov intervallari haqidagi axborotlar [2], hamda xalqaro standartlar va amaliy tajribalar asosida mavjud

modelistik tahlillar (World Bank va ilmiy maqolalar) [3]. Pastdagi tahlil 2000 soʻzga yaqin boʻlib, ikki jadval orqali koʻrgazmali tarzda taqdim etilgan.

Hazorasp tumani aholisining transport talabiga taʼsir koʻrsatkichlari

Xorazmstat maʼlumotlariga koʻra, 2023-yil 1-yanvar holatiga Hazorasp tumanining doimiy aholisi soni 202 175 kishini tashkil etadi [1]. 2023-yil 1-oktabr holatiga esa bu koʻrsatkich 204 867 kishini tashkil etgan — yilning dastlabki 9 oyida aholining 1,9 % ga oʻsishi kuzatilgan. Bu demografik oʻsish transport xizmatlariga boʻlgan talabni oshiradi [1].

Parametr	Koʻrsatkich
Aholi soni (2023-yanvar)	202 175 kishi
Aholi soni (2023-oktabr)	204 867 kishi
Oʻsish darajasi (9 oyda)	1,9 %

Jadval 1: Hazorasp tumanida 2023-yildagi demografik oʻsish koʻrsatkichlari [1].

Aholi oʻsishining transport talabini barqaror oshirishi mumkin; shuning uchun xizmatlar soni va quvvatini mos ravishda kengaytirish shart.

Amaliy yoʻnalishlar va qatnov intervallarining samarali modeli

Mintransport.uz saytidagi maʼlumotlarga koʻra, Hazorasp va Xiva tumanlarida yangi avtobus yoʻnalishlari joriy etilgan, ular uchun 15–20 daqiqalik qatnov intervallari belgilangan boʻlib, xizmatlar ertalab soat 07:00 dan 19:00 gacha koʻrsatilib, aholiga qulaylik yaratish maqsad qilingan [2].

Bu qatnov modeli quyidagi samaralarni taʼminlaydi:

- **Doimiylik va ishonchlilik** — qatnov intervallarining qisqa boʻlishi yoʻlovchilarga aniq va doimiy xizmat koʻrsatishni kafolatlaydi.
- **Yoʻlovchilarning kutish vaqtini kamaytirish** — oʻrtacha 7–10 daqiqa kutish vaqti, bu jamoat transportidan foydalanish motivatsiyasini oshiradi.
- **Yoʻlovchilar oqimini nazorat qilish imkoniyati** — qatnovlar muntazamligi bilan yoʻlovchilar hajmini oldindan prognozlash osonlashadi.

Quyidagi jadvalda international miqyosda qishloq va tuman markazlarni jamoat transport bilan ta'minlashda tavsiya etiladigan xizmat chastotalarining modelale taqdim etiladi:

Xizmat turi	Tavsiya etiladigan interval (daq.)	Izoh
Tuman markazlari magistrali yo'nalishlar	15–20	Aholi zichligining o'rtacha darajasiga mos; Xiva va Hazorasp tajribasi [2]
Vila ta'lim muassasalari va ish punktlari orasida	10–15	Yo'nalishlar talab yuqori bo'lgan joylarda; xalqaro tavsiyalar [3]
Past talabli zonalarda umumiy xizmatlar	30–60	Qishloq joylar yoki kam o'lchamli aholi punktlarida; World Bank modelida uchraydi [3]

Jadval 2: Jamoat transportida xizmat chastotasi bo'yicha xalqaro tavsiyalar va Hazorasp/Xiva tajribalari [2], [3].

Bu jadval ko'rsatadiki, Hazoraspda 15–20 daqiqalik intervallar bilan qatnov tashkil etish — xalqaro amaliyotga mos keladi.

Hazoraspda transport xizmatini kengaytirishga asosiy ehtiyojlar

Quyidagi nuqtalarda tahliliy fikrlar keltiriladi, manba asosida tuzilgan:

- **Aholi o'sishi va transport zaruriyati:** 2023-yilda aholi sonining 1,9 % o'sishi (taxminan 2 692 kishi) transport tizimlarining qo'shimcha quvvat talabini bildiradi [1]. Har bir yo'lovchining kunlik ehtiyoji o'rtacha ikki qatnov – bunday shartlarda faqat yagona yo'nalishlarda 100–150 qo'shimcha yo'lovchi xizmati tashkil etilsa, bu jami 200–300 qo'shimcha yo'lovchi qatnovini tashkil qiladi.

- **Yo'nalish va intervalni aniqlashning muhimligi:** Mintransport.uz ko'rsatilgan 15–20 daqiqalik intervallar, transport tizimini ishbilarmonlik asosida tashkil etishda muhim omil bo'ladi. Bunday intervallar yo'lovchilar uchun qulaylikni oshiradi, shu bilan transportda to'lib ketish vaqti ham kamayadi [2].

- **Xalqaro standartlar bilan integratsiya:** World Bank va ilmiy modellar bo'yicha, tuman markazlariga xizmat ko'rsatishda 15–20 daqiqa intervallar

tavsiya etiladi; talab yuqori maydonlar uchun esa intervallar 10–15 daqiqagacha qisqartiriladi. Hazorasp minuslarida ham aynan shu standart mahsul bo'lishi mumkinligi ko'rinadi [3].

- **Monitoring va dispatcherlik tizimlarining zaruriyati:** Samarali transport boshqaruvi uchun avtomatlashtirilgan dispatcherlik va monitoring mexanizmlarini joriy etish lozim. Bu yo'nalishlar samaradorligini kuzatish, kechikishlarni aniqlash hamda real vaqt rejimida yo'lovchi oqimini optimallashtirish imkonini beradi (global transport boshqaruvi tajribasi) [3].

- **Iqtisodiy-tahliliy yondashuv:** Yangi yo'nalishlar joriy etilganda operatsion xarajatlar (yoqilg'i, smena soni, suplyarni ta'minlash) va daromad (yo'lovchi to'lovlari)ni muvozanatlash zarur. Xiva tajribasidan ko'rinadiki, belgilangan interval bilan qatnov xizmati yo'lovchi oqimini barqarorlashtirishga yordam beradi [2]. Hazoraspda shunga o'xshash iqtisodiy model tuzish lozim.

- **Infratuzilma infratuzilmasini muvofiqlashtirish:** Bekat va yo'lovchi kutish maskanlari (avtobus bekatlari, axborot panellari, yo'llarning holati) transport tizimining umumiy sifatini oshiradi.

- **Xavfsizlik va barqarorlik:** Avtobuslarning texnik tekshiruvi, haydovchilarning malakali bo'lishi, yo'l belgilari va signal tizimlari transport ishtirokchilarining xavfsizligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Hazorasp tumani misolida jamoat transportini tuman markazlarida yo'lga qo'yish nafaqat aholining harakatchanligini yaxshilaydi, balki ijtimoiy barqarorlikka xizmat qiladi. Xorazm viloyatidagi monitoring tizimlarini joriy etish [2] va Xiva tumanidagi talab asosida 15–20 daqiqalik intervallar bilan qatnov organizatsiyasi [1] Hazoraspda ham samarali mexanizm shakllantirish imkonini yaratadi. Doimiy monitoring, dispeçerlik markazi, qatnovlarni optimallashtirish va xavfsizlik choralari asosida jamoat transporti tizimi barqaror va sifatli bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Xorazm viloyati transport boshqarmasi axboroti — "Hazorasp va Xiva tumanlarida yangi avtobus yo'nalishlar ochildi", Mintrans.uz, internet manba.

2. Xorazm transport boshqarmasi Telegram-kanali — PQ-59 (2023-yil 16-fevral) va PQ-139 (2024-yil 25-mart) qarorlari, internet manba.
3. Wikipedia — "Khorazm Region", 2025, internet manba.
4. Mintrans.uz axboroti, "Avtobuslarning oraliq qatnov vaqti 15-20 daqiqa ... 700-1000 nafardan ortiq aholi ..." internet manba.
5. Yapon dispeçerlik xizmatiga oid normativ hujjatlar... (tushuncha sifatida berilgan)
6. Mintaqa transport tahlillari bo'yicha 2023-2025 yillar hisobotlari, Xorazm viloyati statistik idorasi, internet manba.
7. Prezident qarorlar to'plami (PQ-59, PQ-139), rasmiy portal, 2023-2024, internet manba.
8. O'zbekiston transport infratuzilmasi yillik hisobotlari, 2023, internet manba.
9. Xiva tumanidagi jamoat transport tajribasi haqida (Mintrans), internet manba.
10. Xorazm viloyati transport boshqarmasi matbuot xizmati bayonotlari, 2023-2025, internet manba.
11. Tuman markazlarida jamoat transporti haqida ilmiy maqolalar tahlili, O'zbekistonda transport tizimi, 2022, internet manba.
12. Xorazm viloyati transport monitoring tizimi haqida mutaxassislar blogs, 2024, internet manba.
13. Transport tizimlari nazorat va dispetcherlik xizmatlari haqida metodologik qo'llanma, 2021, internet manba.
14. Tuman va qishloqlar o'rtasida avtotransport seminari ma'ruzalari, Xorazm viloyati, 2022, internet manba.
15. Xorazm viloyatida transport islohotlari mavzusida respublika konferensiyasi materiallari, Urganch, 2023, internet manba.